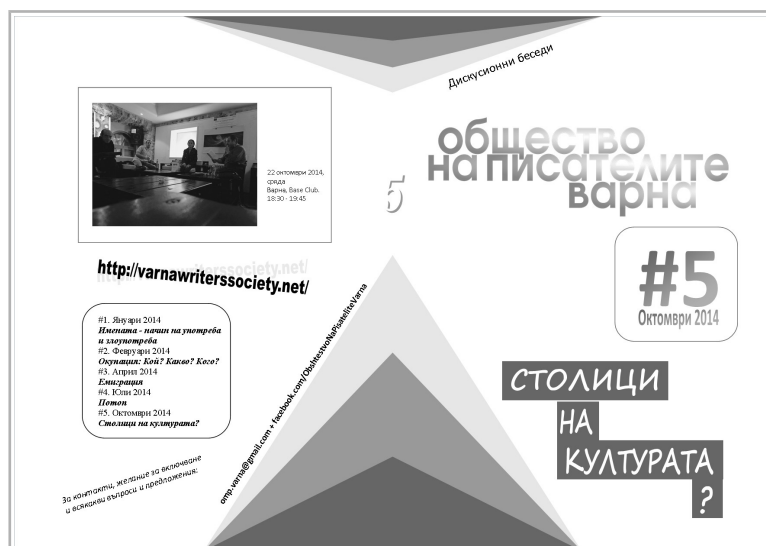

Общество на писателите - Варна

МЕСЕЧНИ БЕСЕДИ

#5
СТОЛИЦИ НА
КУЛТУРАТА?
22 октомври 2014

Темата е провокирана от мътните (във Варна) и сияйни (в Пловдив) реакции след обявяването на българския кандидат за "Европейска столица на културата".

С участието на:

Мариан Желев. Хубавата страна на културата през крив макарон

Данаил Савов. Защо гласувах с черната химикалка?

Пламен Петров. Варна отдавна е столица на културата

Емил Младенов. Как за два часа град К. се превърна в европейска столица на културата

Огнян Антов. Ореховите градини на Варна и абразивните елементи

Владимир Шумелов. Инициативата „Европейска столица на културата“ с литературни намеци

<http://varnawriterssociety.net/>

Copyright (c) Общество на писателите, Варна, 2014

Всички права запазени.

Мемоарна бележка

15 минути след 18 ч. на 22.10.2014, сряда, три сенки седяха в двора на къщата на Янаки Флори (сега архитектурен паметник, а в приземния етаж – Base Club, заведението домакин на Беседа 5. За яснота ще го наричаме „пещерата на Янаки Флори“ или само „пещерата“.) От ръката на едната сянка се издигаше дим. Като наближи половиният час, трите сенки влезнаха в пещерата. Там ги посрещнаха две публики, които скочиха и си заминаха („Тези са от редовните... дежурните, ходещи по срещи... - прошепна сянката с димящата ръка. - Като видяха, че е заведение и няма да има черпене, заминаха.“) И наистина, при вида на идващата сервитьорка културната публика изчезна. В пещерата останаха само три сенки-организатори - Мариан Желев (МЖ), Елена Владова (ЕВ) и Огнян Антоу (ОА). И, разбира се, присъединилият се към тях Тони (Тони Ханджийски). Това не попречи на Беседата. Имаше 5 текста – 2 местни (МЖ и ОА) и три от страната. Първи бе прочетен текстът на Пламен Петров от Силистра (за мегаполиса по бъдещата ос Варна – Добрич – Силистра), пристигнал по електронната поща на Обществото. Сетне МЖ прочете изпратен му от негов близък познат, живеещ в София, текст – на Данаил Савов (за парафразирането на „Йохан“ от Смирненски, някои исторически реалии и политически коментари). Междувременно МЖ разправи за видовете си контакти с град Силистра, за някои съдебно-катастрофични спомени. Сетне Мариан прочете и своето въвеждащо в темата есе (с парафразата „Пред културата всички са равни“ и с крив макарон в заглавието).

Тук се обади Тони и стана ясно как Беседите влияят върху биографиите на хората. Помните Беседа 3 на тема „Емиграция“, нали? Там Тони участва с мемоара „Ева“. Именно с неговата (и наша, на Обществото) героиня Ева се срещнал това лято, след 32 години епистоларна раздяла. Тони дори ѝ подарил книжле на Беседата от хартиеното бутиково издание – за спомен как унгарка е станала съвременен български персонаж.

След тази интермедия се върнахме към agenda-та на Беседата с нови два текста, прочетени от ОА: за наблюдаваното наскоро културно преображение в кръчма в северозападния град К. от Емил Младенов и за (липсващите) орехови градини на Варна (разцентрирована фрагментарна статия) от четящия ОА. Накрая на кръстосан разпит бе подложена ЕВ, за да припомни скандалната пресконференция и въобще културното проектиране във Варна, гледано от журналистическата панорама. И след две-три нервни влизания и излизания от/в пещерата от страна на димящата сянка, вечерният дневен ред бе изчерпан за час и петнайсет минути. Четирите сенки се измъкнаха от пещерата и се разотидоха: двама – четириколесно, един – двуколесно, а Тони – безколесно.

Накратко, Беседата мина в състав на редакционна колегия, но не измени на формата и формата си на протичане. Като не пропусна да отметне редакционни въпроси като: за подредбата на тази книжка, която четете; за бъдещия сборник през 2015 г. - вече не в самиздатски, а в нормален издателски формат.

[О. Антоу]

* След приключване на Беседата и на броя получихме обзорната (тип уводна) статия на В. Шумелов и затова я прилагаме в края.

Мариан Желев. Хубавата страна на културата през крив макарон

Ако си изтупаш юргана през терасата, ще си легнеш на чисто, но голяма част от прахоляка ще попадне върху главите на минувачите. Същото е и с писането на критика, мърморенето и оплакването – освобождаваш се от натрупана негативна енергия, но затрупваш с песимизъм и отчаяние четящия или слушащия.

Каквато ни културата, такава и нацията. Не че съм против критиката, но в момента положението у нас е такова, че страната ни се намира в състояние на паднал на улицата човек – дори случайно да минаваш покрай него, пак ще ти се иска да го сриташ. Ако ти остане ред, защото в повечето случаи добре дресиранни глутници го ръфат на месо – кой с перо, кой с бухалка внос, а някои поради оправдание на собственото неблагополучие.

Докато траеше „турнирът” столица на културата подозирах, че ще се стигне до етап отваряне на шкафа с кирливите ризи. Това е така, защото всичко се оформи като състезание, надпревара с победители и на финала със санкции за загубилите.

А става въпрос за култура – онова нещо, което ни обединява, ни прави добри, ни завива с топъл юрган през тежките студове на поредната българска криза.

Съревнование – защо?

Не трябваше ли всички да сме с протегнати ръце. Обединени, а не настървени. Да покажем хубавите страни на всички градове, да се чуе това и с гордост да се отпуснем най-после, че живеем в една прекрасна държава. Вместо да се насладим на хубавите страни на културата от всички страни, станахме свидетели на това как градовете влизат в люта битка в съревнование, в което повечето ще са губещите. И понеже от времето на комунизма ние не искаме да се еднакви, равни, обезличени, заслужено не даваме почивка на ближния и сме постоянна готовност да го наричаме в кокалчетата.

Да искаш на всяка цена да покажеш, че си по-добър от другия. В какво? В културата? Да извисиш нацията, гражданите на високо духовно ниво? А творците – те спортисти ли са, че трябва на всяка цена да се борят за субсидия?

Ех, че въпроси задавам. Но ще продължа да го правя. Макар вярата ми, че културата и духовността могат да ни обединят, да минава през крив макарон. И пак добре, че не са иглени уши. Но за това бедна или богатата трябва да е културата – после.

За нула време сякаш културата попадна на мач, на който не трябва да бъде. Искане ми се да вярвам, че всичко ще си дойде на мястото. Или по-скоро да се построи наново. Като например никой още не си е направил труда да направи списък с най-добрите проекти, да намери съответните хора и да ги събере на едно място – уж под шапката на един град, но в действителност за една кауза – българската духовност. За да не делим всичко за пореден път на части, както ви-наги. И да не останем на финала само със собствения си куфар.

Класиране

Защо и кой определя една култура като по-добра от друга, когато самата представа за култура води до извода, че това е лицето на един народ. Нима тръгнахме на конкурс за красота – Термите, Царевец, Тепетата или Боянската църква са по-хубави? И ако на мен повече ми харесват алеите по брега, а на друг – ботаническата градина – кой от нас трябва да е на второ място и защо? Пред културата всички са равни. Това е нашият Бог, макар и позабравен. Обичаме го, когато го заварим с отворена кесия. През останалото време той не е нищо повече от опаковка – колкото да се похвалим, че пишем на език *made in Bulgaria*.

За мен не само един град заслужава да бъде столица, а всяко населено място. Даже е необходимо. Да се направи толкова, колкото все едно всеки един от тях е стигнал на финалния етап за класиране в челото. Културата не бива да бъде проект, а съзнание. И затова трябва да се труди – с духовните си сили – всеки човек. Ако загубим културата, губим и връзките помежду си.

Знам, че е непосилно. Но като че ли е един най-големите ни шансове (да не казвам единствен), с който можем да погледнем напред в бъдещето с оптимизъм. Това няма да се случи, докато джобовете ни са пълни с криви макарони, през които гледаме на всичките си мераци за възраждане на нацията. Може би ни е страх да се изправим очи в очи с действителността. Защото ще се разплачем. Не от мъка, а от яд, че дори хората на културата не проявяват сплотеност, а все намират какво да делят и черга, която да дърпат. Какво остава за другите. И докато трае у нас, у вас и у тях състезанието за по-голяма култура, винаги ще сме на последно място. Смея да го твърдя, защото е имало време по нашите български земи, когато точно културата ни е правила силни и ни е спасявала.

Наградата

Обещаха пари, много пари за онзи град, който стане столица на културата. А за останалите супа – гореща, до следващите кандидатури. Как после да не се облизваш и да се самобичуваш, че не си се напънал още малко. В това време всичко сторено, цялата инерция, която си натрупал, докато си убеждавал съгражданите си, че има полза от културата, отиват на кино; на скучен филм.

Най-голямата награда за културата я връчва историята. И то онази история, взета от хората в техни ръце. През тях минава оценяването, поставянето и именуването будителност на народа.

Оставете настрана културата и хората, свързани с нея. Успя ли обикновеният човек да разбере какво може да се промени в живота му, ако градът му стане Столица на културата, Европейска? Не. Но видя сеир – градовете взаимно се обвиняваха, пъчиха се, мереха се. Е, от време на време се чуваха реплики на спортменско остроумие: че трябва да сме заедно в тази битка, да си помагаме, да гледаме напред. Но в същото време из въздуха, подобно прочетен вестник, се носеха реплики от рода на: Варна не заслужава да е столица; Търново пък къде се слага; Майничките пак се натискат.

Чудя се, след толкова дълго противоречия – дали културата да не си остане бедна. Но да бъде поне оставена в ръцете на най-големите наивници, дето вярват, че тя може да промени живота ни. Коренно. Защото може да се окаже, че за да се развива и обогатява хората, културата няма да има нужда от финансиране, а от внимание.

20 октомври 2014

Данаил Савов. Защо гласувах с черната химикалка?

България – един от изворите на култура не само в Европа, но и в целия свят. За съжаление маститият изследовател на историята, Арнълд Тойнби, не го признава. Той обаче определя критерия, а именно: белег на цивилизованост в съвременния свят е писмената традиция и книжовността.

През IX в. политическата карта на Европа не е така пъстра, както днес. Франкската империя се разпада и единствените държави с влияние освен нея са Византия и България. Българите използват противоречията между Константинопол и Рим в момента, когато приемат християнската вяра. Азбуката не е изглеждала така, както често я изобразяват днес, а е трудно разбираема, оригинална графична система. Днес тя е наречена глаголица и освен учените никой не може да си служи с нея. Основният ѝ недостатък е, че тогава с нея не може да се пише бързо.

Когато писмеността навлезе дълбоко в културата на едно общество, то се превръща в народ. Нещо повече, когато неговата култура и писменост се използват и от други народи, това вече е знак за цивилизация.

Доказателство за това има и в едно двустичие от химна за светите братя Кирил и Методий:

*“Духовно покори страните,
които завладя със меч.”*

Българската книжовност и култура от времето на т.нар. Златен век излиза извън границите на държавата. На онази Симеонова България, която се мие от три морета. Днес от Скопие до Владивосток, до XVII в. и в Румъния, до XX век и в Монголия, над 300 000 000 души по света пишат с нашите “А и Б“. Какъв по добър пример за културност?

Относно кои градовете кандидати за столица на културата е най-достоеен? Нека да не стигаме до гласуване.

Защо гласувах с черната химикалка?

Защото черният цвят и хиксът са символ на загробването. А какво заслужава политическата класа и система на България през последните 25 години? Тъкмо това. И за каква културност в това безвремие да говорим.

Друг е въпросът, че повече от половината българи не гласуват, защото не искат, защото няма кого да изберат и защото искат промяна... не може по-малко от половината да правят 100 процента. Тържествуващо и с апломб не един и двама “политици” заявиха, че това е волята на народа. Тези нямат куража да опразнят половината парламент, където и културата не е на висота. Това е волята на избирателите.

Ще се опитам да премина в сферата на културягите. Мога ли да си позволя да ползвам цитати? Да перифразирам? Пошло е, но се налага!

Дано да бъда разбран на 50 процента:

*“Кажми ми, кажми, бедний народе,
кой те в таз робска люлка люлее?*

.....

*Чорбаджия ли изедник,
или пък турски сердари?*

.....

На барикадата Местан е сам.”

Учудващо е как човек, които умело ползва майчин език, е професор по българска литература. Но кой може да му опонира? Гимнастик, пожарникар или лавкаджия от московския университет?

Ще се опитам да разкажа един анекдот.

“Путин, Обама и Местан – в един самолет - той пада – парашутът е само един... Демокрацията е право на избор. Гласуват. Печели Местан. Путин въпросително поглежда Обама, а той разтреперан споделя:

- Не разбрах! Ние сме трима! Той получи 7 гласа!”

.....

“Той ли? – кажми ми. Мълчи народа!

.....

Народе????

.....

*Патроните липсват, но волите траят,
Щикът се пречупя, гърдите остават
И сладката радост до крак да измрат...”*

Ги бута към лампата на летището да я угасят.

Един български автор написа книгата “Сбогом, България”.
Кажи сбогом, за да не съжеляваш.

Докато не спрем да гласуваме за този или онзи кандидат – или още по-лошото, “Буквар”, по който учат децата ни, няма нито да сме единни, нито българи. Нека БЪЛГАРСКИНАТА да е столица на културата, но не само за година, а и за бъдещите столетия. Честито на Пловдив!

Аз избирам България.

[получено] 18 октомври 2014

Пламен Петров. Варна отдавна е столица на културата

Столица на културата може да бъде само големият, истински град, какъвто безспорно е и Варна. Плюс това тя е древно селище, за което свидетелства и откритото на нейна територия златно съкровище от халколита, считано за най-старото в света. Варна е също град на морето, обграден от прекрасни курорти и привличащ всяко лято милиони туристи от целия свят. Следователно, освен че е черноморската столица на България, тя е и космополитна, откъдето и постоянно витаещите в нея арт-атмосфера и свободен дух. Да не говорим за огромното ѝ пристанище, през което не само преминават всякакви стоки, но и навлизат най-новите идеи от всички краища на земното кълбо. Да не говорим и за централната ѝ част, завладяваща с великолепните си барокови сгради, галерии, храмове, музеи и театри, издържани в стилистиката на класиката и неотстъпващи по нищо на тези в Австрия и Германия например. При наличието на подобни условия и предпоставки няма как да не процъфтяват и различните видове изкуства, еманация на които са провежданите тук международни фестивали „Варненско лято”, „Любовта е лудост”, „Златният делфин” и т. н. Своеобразен златен век изживява и писаното слово, ако се съди по многото днешни майстори на перото, издаващи не само самостоятелни книги, но и поддържащи съответните сайтове за литература, включително един от най-култовите, този на Обществото на писателите.

През последните години у нас се обособиха няколко центъра, играещи ролята

на магнити за хората от по-малките градове, започнали масово да се изселват в тях. Това са София, Варна, Пловдив, Велико Търново и Бургас, които, както е тръгнало, след недълго време ще се разраснат до такава степен, че навярно ще се превърнат в мегаполиси. Това, разбира се, е много добре, само дето ще трябва да им се направят доста архитектурни и инфраструктурни подобрения, тъй че те адекватно да отговорят на тази си нова функция. Всъщност специално във Варна модернизацията вече започна с построените неотдавна покрай един от булевардите ѝ ефектни кули от стъкло и алуминий и други подобни футуристични обекти. Тази модернизация обаче трябва да продължи, включително с издигането на небостъргачи, още повече, че така се освобождават и пространства за нови паркове и градинки или тъй наречените зелени площи. Нужни са също магистрала и жп линия по оста Варна – Добрич – Силистра, които неимоверно ще улеснят бързия трафик между тях и ще спомогнат за това те постепенно да се слоят.

Тогава ще се получи и един от въпросните бъдещи мегаполиси, разпростиращ се от Черно море до Дунав, надлъж и нашир през цялата Златна Добруджа. Ще се казва, разбира се, Варна сити и няма как иначе, след като Варна ще бъде неговото мощно сърце. Още повече, че тя отдавна е столица, не само черноморска, но и на културата – българска, европейска, световна...

[получено] 3 октомври 2014

Емил Младенов. Как за два часа град К. се превърна в европейска столица на културата

Сигурно сте чували, че Северозападна България е най-бедният и западнал регион в Европейския съюз. Не случайно ѝ викаме Северозападна България. Безработицата е висока, пътищата отвратителни – знам от собствен опит, нали кръстосвам постоянно с колелото, образованието е на ниско ниво – и това го знам от собствен опит, хората са обезверени и единственото, което им е останало, е да пият, да псуват и да се дърлят помежду си. Единствената “култура” е чалгата във всичките ѝ измерения.

Какво е общото между това, което ви разказвам, и европейските столици на културата? Ами нищо! Просто в Северозапада няма нито един град, който да може да участва в подобно съревнование. Т.е. няма такъв идиот – кмет, общински съветник или редови гражданин, на когото да хрумне дори за момент подобна мисъл. А дори да му хрумне и да реши да я сподели... Ха-ха! Представям си физиономиите на околните. И понеже си знам “матрjala”, веднага ще му

излезе прякор Културата, Европеец или Столичанина, а понеже северозападният човек е мнителен до безкрайност, може да заподозре дадения за пример кмет или общественик в желание да завърти далавера и тогава няма се размине само с прякор, а е твърде вероятно да му се случи и нещо друго.

Та да ви кажа най-после какво преживях в едно северозападно градче, което ще нарека К.

Там се премести да живее един мой приятел и аз често му ходя на гости с колелото. Понеже пътуването е около четири часа, имам много време за размисъл, но мисълта ми често е прекъсвана от дупките по пътя и разни интересни неща, дебнещи ме по селата. Например фактът, че в много от селата главни улици си стоят с имената на Георги Димитров и други партийни величия, а когато руснаците влязоха в Крим, на една централна сграда в село, чийто център беше ремонтиран преди една година с европейски пари, се вееше руският трибагреник. Сещам се и за една друга случка. Преди петнайсетина години, когато се преместих със семейството си в Козлодуй, ни прие един заместник-кмет и ни поздрави, обръщайки се към нас с “другари”, което не му попречи да ни посочи незаконен недругарски начин да се сдобием с общинско жилище. Какво да се прави, в най-западналия край наследството от комунизма си отива най-бавно.

Пристигнах благополучно в К. и седнахме с моя приятел Ванчо на масата – бира, печени мръвки, салата, домашна ракия, по телевизията компромисен канал с народни песни, щото Ванчо знае, че не понасям чалга. По едно време ни се припи нещо друго. Решихме, че другото е бренди, или, както му казваме, коняк “Плиска”. Излязохме и най-близките заведения се оказаха около гарата – таман три, разположени на няколко квадрата. Едната кръчма – в самата гара, другите две – от типа временни фургоноподобни. Между тях се образува пространство за масите и столовете. Влязохме първо в гарата. Оказа се, че единственият “коняк” е “Карнобат”. В другите две кръчми – същият резултат, а собствениците и на трите ни гледат очаквателно. Ванчо започна да се чуди къде да седнем, защото, ако избереш едната кръчма, то другите собственици ще те гледат накриво. Нейсе Ванчо видя някакви познати и жребият биде хвърлен – дето се казва, кръчмата избра нас, а не ние нея. Всъщност не стана дума за посетителите на трите хоремага. Ако сте ходили скоро по села и малки градове в Северозапада, ще разберете пред каква трудност е изправен описващият. Посетителите са предимно мъже. Бради и коси в различна фаза на растеж, цвят, гъстота и чистота. Дрехите – работни, дънки, шушляци, разнообразни чепици, много от тях маркови, но много износени, от втората употреба. Най-интересни са... не, не са очите, а кожата. Независимо от белотата или тъмните нюанси на мене ми е невъзможно да отгада кой е българин и кой е циганин. Не искам да си спомням и да разказвам подробно как се изложих в едно село в разговор на ромска тематика със собственика на кръчмата, който изглеждаше начетен, беличък и чистичък, а се оказа чист... циганин. Оттогава, преди да приказвам, питам Ванчо. Та по тези села е невъзможно да познаеш кой какъв е. Почти всички изглеждат занемарени, махмурлии, безнадеждно декласирани.

Та взехме си бира, седнахме ние на дървените скамейки покрай масата, а на нея – вино от 30 ст. за 200 грама, “ром”, ракия с неясен произход и няколко безалкохолни в стъклени соцбутилки. Ванчо се запrikaзва с пиещите, аз седях като истукан и сигурно бих се чувствал съвсем неудобно, ако преди това не бях пийнал и ако не беше шишето пред мене. Забелязал съм, че човек винаги се чувства по-сигурно, ако има за каква чаша или шише да се хване. Разговорът вървеше без мое участие, но виждах как от време на време събеседниците хвърляха по някой изучаващ поглед към моята персона. Напрежението растеше, аз мълчах, те любопитно ме попоглеждаха все по-често, а Ванчо не се сещаше да ме включи в разговора. Накрая един от тях, около 35-годишен, не издържа и разказа история, в която той отива да прави нещо в гаража и си пуска до дупка Айрън Мейдън, а жена му търчи от кухнята и намалява децибелите. Докато разказва, все по-често ме фиксира и следи реакцията ми на факта, че е надул хеви метъл у гаража. Аз реагирам разбиращо и хъмкам нещо неопределено. След края на историята пичът не издържа и ме пита каква музика слушам. Аз му отговарям – разнообразна, но харесвам Мейдън, Металика, хардрокаджиите Пърпъл, Снейк и т.н. Тук вече ледовете са разтопени, а от съседната маса се обажда един около 50-годишен и ме пита кой е според мене най-добрият китарист, на което изстрелвам Ричи Блекмор, разбира се. Знам, че това е подвеждащ въпрос и след това следват уточнения и за други майстори като например Джими Хендрикс. После се прехвърляме на най-добрия рок певец и отново се обединяваме около Рони Джеймс Дио. Хайде оттам на съвместния проект на Блекмор и Дио – Рейнбоу. След малко включваме Ковърдейл и Уайт Снейк, завъртаме се около басистите и споменаваме Клиф Бъртън и Металика, като правим предположения какво би било, ако беше останал жив. През цялото време се изливат потоци от факти, албуми, любими песни, като в разговора са се включили вече почти всички. Без приятеля ми Ванчо, които се е озовал в моето положение от преди около час – седи, мълчи, хванал се е за спасителното шише и по погледа му личи, че иска да си тръгне. Но не, ние сме се распалили, подушили сме се, дето се вика, и продължаваме във все по-голямо темпо и с разговора, и с пиенето. Толкова ми е кеф, че поръчвам за цялата маса. Вече се чувствам супер, както и всички участници в разговора. За момент забравям къде се намирам, скачам и предлагам да кажем на кръчмарката да пусне музика. И тука останалите ми охлаждат ентузиазма, че ако поръчаме музика, ще пуснат чалга, та по-добре е без нищо. Стоим още час, нощта е напреднала и се разделяме като приятели, тупаме се по раменете, смеем се на сбогуване.

На сутринта по пътя на връщане се включи и втората ми природа – филологическата. Прехвърлях през ума си предходната вечер и с изненада установих, че двете половини на снощния разговор не си приличаха по нищо. Все едно различни хора бяха водили два нямащи общо помежду си разговора. В първата част, ще я наречем битова, преобладаваха диалектните форми *он, она, отидоо-ме, направаме, ядене, пиене, коги*; грубото звучене и отношение (на които северозападняците сме майстори), цинизмите по повод и без повод и отрицанието

на случващото се в семейството, работата, града, държавата, вселената и всичко останало. Във втората част, да я наречем музикалната, същите тези хора (мисля, без да искат) смениха стила на говорене с близък до книжовния, *он* и *она* станаха *той* и *тя*, *направиа* стана *направиха*, *коги* и *сеги* станаха *кога* и *сега*, а *яденъето* и *пиенъето* останаха само на масата и в долницата, както би казал Бахтин, т.е. в стомасите ни, но изчезнаха от разговора, цинизмите (почти, то без хич може ли) отсъстваха, а поголовното отрицание се превърна в словесна атака от суперлативи за любимата музика. Конструкциите на изреченията станаха попълни и смислени, обратно пропорционално на погълнатия алкохол, който се увеличаваше. Чия беше вината за този културен парадокс? На алкохола, на моето присъствие във втория разговор, на темата за рок музиката? На алкохола едва ли, той по-скоро изтиква на преден план биологичното у човека. Присъствието ми като външен човек се съмнявам, че им повлия особено – да не забравяме, че битовата част на разговора се състоя с моето мълчаливо (без)участие. Сигурно може да измислим куп други причини, но според мене най-важната е рок музиката. Авторитетите на великите рокаджии, техните парчета, които разбиват на парчета битовизмите, в чийто свят минава живота на хората от град К.

Тази историята не е прослава на облагородяващата сила на рока. Просто исках да ви разкажа за град К. и моето изненадващо културно-масово приключение.

А да, щях да пропусна нещо – единственият град в Северозапада, който може да съперничи на Варна, е Мизия. Но не за европейска културна столица.

[получено] 21 октомври 2014

Огнян Антов. Ореховите градини на Варна и абразивните елементи

1

Някой виждал ли е по будките във Варна вестник „Култура“? Имам предвид – в последните 20 години? По всичките сергии за вестници през всичките тия години – не само в настоящите лавки на Пеефски (припомням – фамилията се изписва с „ф“), където е логично да няма и помен от вестник „Култура“, например.

Преди 20 години, като бях гимназист, помня, имаше по сергиите. Помня, купувал съм. Сетне за 5 години отидох студент в София и когато след 5 години се прибрах във Варна, повече вестник „Култура“ не видях по будките, а само в библиотеките. И то в тези, които са абонирани.

2

Къде са ореховите градини на Варна? Пояснявам за живеещите във варненския квартал „Възраждане“: където сега са наблъскани старите панелни и новите тухлени блокове и няма място за милионите автомобили, това са старите орехови градини.

Къде са кайсиевите градини на Варна? Това вече е по-лесно. Първо, защото кайсиеви редове още се мяркат, а най-паче защото кайсиите поне са се запазили в името на квартал „Кайсиева градина“. Ето това е типичен белег за култура: оставя спомен някъде в нещо.

3

Аз съм колоездач, предпочитам шосе, колелото ми е за шосе. Това лято обаче с г-н Емил Младенов (също участник в Беседите на Обществото) ни се наложи да направим преход с колелета из Родопите. Още на втория ден слязохме от шосето и продължихме из горски черни пътища, пълни с камъчета, съчки, кал, локви, буци пръст, пясък и какво ли не. Гумичките на спирачките на моето колело, които не бяха мръднали за една година, само за един ден, за същия този втори ден се изтъркаха и спирачките отказаха да ми служат, и аз трябваше да спирам по спусканията с крак и накрая да се довлека пеша до хижа „Ледницата“. След това всеки ден скъсявах жилото на спирачките, докато нямаше вече накъде и, слава богу, слязохме пак на шосето.

Г-н Емил Младенов, като ги огледа, докато аз псувах спирачките, каза:

- Не са виновни спирачките. Из тия горски пътища има много абразивни елементи. Песъчинката се вмъква между гумичката на спирачката и каплата и... ѝ вижда сметката за нула време. (Той фразира последното по северозападному.)

Знаете ли какви кметове е имала Варна преди повече от 100 години? Какви граждани са заставали начело на града и нуждите му? Три само примера. Михаил Колони, Кръстьо Мирски, Харалан Ангелов – това са варненски кметове от края на 19 век. Всички те, освен че са в основата на създаването на варненската библиотека, но са и първите нейни книгодарители и ревностни ценители. Аз съм писал очерк за варненската библиотека и знам. Днес молове около гробищата има много, библиотечна сграда все още няма.

Какво искам да кажа?

След 1989 г. Варна, като всеки пристанищен, следователно мафиотски град, няма кметове, а марионетки, няма градски деятели, а партизирана и бизнес ориентирана избрана и назначена администрация. Тоест е пълна с абразивни елементи – мутри, тюлени, десари, брокери, политически гешефтари, комисионери, интересии, безпардонци, чиновници. Къде тук можеш да боднеш чадърче с култура? Защо градската изложбена галерия да не стане мутренски хотел и заведение? Може, що не! Припомням: варненското шествие от зимата на 2013 г. минаваше край мутрокомплекса „Графит“ и подемах спонтанно скандирането: „Ма-фи-я!“ Аз съм свидетел от първа ръка. А защо?

Защото няма човек, който да е живял в града в последните 20 години и да не

свидетелства от първа ръка: да, наистина, Варна доста се съсипа, забуксува, препълни се с безидейност и самодейност, перспектива – никаква, през 5 години сменят плочките по главния площад...

Вижте Морската градина отвъд зоопарка – скоро ще слагаме кавички на думата „градина“, ще стане ж.к. „Морска градина“. Вижте градския стадион (няма го, има само една черна дупка). Надзърнете в бъдещето с бъдещата Алея 1 с хотелите в неоколониален стил (ще имитират средиземноморие посред типично черноморие) - а междуременно Алея 1 се нуждае от спешно струпване на нови камъни и бетонови блокове, сегашните зимното море почти ги е съсипало и ще отнесе някой ден бъдещите неоколониалисти...

- Точно така! Не са виновни хората! - ще кажете с блеснали очи. - Виновни са абразивните елементи!

А кой избира и позволява на абразивните елементи да си вихрят джиповете? Пак хората. Кръгът се затваря.

4

След нелепата табела на входа на града, че Варна е най-добрият град за живеене – по класация на някое си радио – и след, години по-късно, селската пресконференция по повод обявяване на причините за отхвърлянето на Варна като културна столица 2019, нека зарежем чиновниците и мутрите и да се попитаме: как пък, извинете, ние си представяме една столица на културата? Какво се случва в нея, какво става, как изглежда, как променя? И дали нещо променя? Дали си представяме следното по направления:

(1) Правят се външни надписи, табели под път и над път, надписи по автобуси, билбордове по мостове... Правят се купища фестивали – зрелища, зрелища. Сетне снимаме публиката със задължителната табела, че изявата е част от един кой си проект, по който общината е бенефициент, а градът е европейска столица на културата...

(2) Изсипват се пари в културни събития, всичките варненски културтрегери – артисти, режисьори, денсклубове, писателски съдружия, читалищни кръжоци и още, и още – получават финансиране за нещо си. Всичко, гарнирано с платени отчети, интервюта и обзори в местните електронни и традиционни медии (та и журналистите да закачат от културата), екрани, мултимедии, концерти...

(3) Подобрява се културна инфраструктура. Прави се нов музей (пореден), нова трибуна в театъра, нов амфитеатър в Морската, ново езеро в Морската, построява се нова библиотека, издават се всички възможни туристически гайдове и плъзват из града екскурзоводи на всички земни езици...

(4) Прави се масирана културна реклама из Европа и света. По „Дискавъри“ и „Нешънъл джиографик“ тече реклама на тема „Visit Varna“, цяла Европа научава къде е българската културна столица, гледа филми и клипове с микс от златни халколити и удавени митрополити плюс офорти от курорти...

- А как си го представяш ти, дървен философ? - ще ме попитате навярно, ако ви е засегнал ироничният тон.

5

Аз си го представям като ден на отворените врати. Само че не ден, а година.

Когато една институция организира Ден на отворените врати, тя обединява, въвлича целия си колектив, прави програма, посреща и изпраща гости. Всички биват замесени, от хигиенистката до правистката. На гости в институцията се канят звездите, сиреч водещите представители на културните ядра у нас и по света, до които институцията има досег, разбира се. Ще дойдат тези, които се отзоват, но ще присъстват мотивирано, ще са част от стиковани сценарии, ще са посрещани и изпращани организирано. Техните лични и хуманитарни качества – на домакините и на гостите – ще дадат нивото на инициативата, ще зададат културната летва, под която или над която да заничаеме.

Защо Каварна стана столица на рока?

Освен че привлече всички звезди в бранша, на калканите на панелките са изрисувани кумирите на рока, а в централното паркче градинка вече са паметниците на Рони Джеймс Дио и на Георги Минчев, все още сами, но бъдещето ще увеличи скулптурната група.

Кое е най-важното за една столица на културата, какво трябва да остави тя у душата на своя гост? Трябва да остави траен спомен.

Почитателят на рока, който е гледал Дио в Каварна, пази именно такъв спомен.

Посетителят на Варна, който е лишен от своята пътеводна звезда, а следва изтъркани пътеки или местни (суб)култури, проектни недомислия или просто е неочакван съучастник на алтернативно финансиране на културен деец (аз съм участвал във всичко изброено), пази бяло петно.

6

Около дните, в които чиновниците се пресконференираха по повод провалената си културна кандидатура, в кв. Аспарухово, на центъра, точно под читалище „Просвета“, бе открита паметна конструкция. На паметната плоча пише: „ВАРНА БЛАГОДАРИ на хилядите доброволци, участвали в спасяването на район Аспарухово след тежкото наводнение на 19 юни 2014 г.“ Ето как, след като през юни Варна бе столица на сълзите, чрез този тъй простичък и човешки жест на аспаруховци Варна не престава да бъде и столица на паметта.

7

Всеки български град на 24 май става столица на българската култура. Най-ценното са децата, най-важното – тяхното образование.

По тая формула, ако Варна иска да е столица на културата ей така, от собствен кеф, а не по европейски грантове и пътни карти, трябва да си изгради идеологическа инфраструктура – да намери най-ценното си и най-важното.

Владимир Шумелов. Инициативата „Европейска столица на културата“ с литературни намеци

Обща фактология

Като културно събитие тази инициатива беше осъществена през 1985 г. по инициатива на гръцката певица, актриса и политик Мелина Меркури (1920–1994) от Съвета на министрите на културата на Европейския съюз (ЕС) с цел сближаване на народите на Европа, за осъществяване на диалог между техните култури, като послужи и като мощен стимул за увеличаване на растежа и заетостта в градовете, да засили социалното включване, да генерира печалба, като принесе огромни ползи в икономическо, социално и културно отношение. Учредената през 2010 г. награда „Мелина Меркури“ се присъжда на новите европейски столици на културата, при условие че отговорят на всички изисквания и спазват стриктно препоръките на журито. Наградата е на стойност 1,5 млн. евро и заменя съществуващата дотогава субсидия, с която се финансират градовете домакини.

Разбира се, в световен контекст това не е изолирана инициатива. Съществува и инициативата Арабска столица на културата (АСК), създадена под егидата на ЮНЕСКО и поета от Арабската лига с цел развитие на арабската култура и насърчаване на сътрудничеството в арабския регион. От 1996 г., когато египетската столица Кайро става първата АСК, следващите градове са: Тунис (1997), Шарджа (1998), Бейрут (1999), Рияд (2000), Кувейт (2001), Аман (2002), Рабат (2003), Сана (2004), Хартум (2005), Маскат (2006), Алжир (2007), Дамаск (2008), Йерусалим (2009), Доха (2010), Сирт (2011), Манама (2012), Багдад (2013), Триполи (2014).

Но да се върнем на европейските столици на културата. От средата на 80-те години на XX в. досега над 40 градове са получили правото да бъдат Европейски столици на културата (ЕСК). Според представената статистика няма дискриминация по отношение на включените държави, както и на отличените градове. Европейските столици на културата през 2014 г. са Юмеа (Швеция) и Рига (Латвия), през 2015 г. – Монс (Белгия) и Пилзен (Чешка република), през 2016 г. – Вроцлав (Полша) и Доносия Сан Себастиан (Испания), през 2017 г. – Орхус (Дания) и Пафос (Кипър), през 2018 г. – Ла Валета (Малта) и Леуварден (Нидерландия).

България получи правото за 2019 г. да представи свой град за ЕСК заедно с един италиански град. Основните принципи при оценяването на предложената културна програма от градовете кандидати от българска и италианска страна бяха: тя да привлича гражданското участие, чуждестранни туристи и да стимули-

лира европейското културно сътрудничество; предложената програма да е устойчива, изпълнима и да стимулира дългосрочно културно и социално развитие на града.

След първия етап на пресяване българските градове участнички – София и Югозападен регион, Варна, Велико Търново, Русе, Шумен, Габрово, Пловдив, Бургас (18.10.2013 г. бе крайният срок за представяне на кандидатурите), бяха редуцирани до четири през 2014 г. – София и Югозападен регион, Пловдив, Варна и Велико Търново. На 5 септември 2014 г. стана ясен българският победител в надпреварата – Пловдив (това беше обявено на официална церемония в галерия „Средец“ на Министерство на културата от председателя на журито Стийв Грийн). На редовното заседание на Съвета на ЕС през месец май 2015 г. министрите на културата ще вземат и окончателното решение за определяне на българския град, който да носи титлата „Европейска столица на културата“ през 2019 г. (макар че в досегашната история на конкурсната надпревара не е имало прецедент те да не са приели избора на експертното жури, дори след претенции от страна другите кандидатури).

Може би тук трябва да вмъкнем, че през 1990 г. министрите на културата на ЕС стартираха инициатива „Европейски месец на културата“, насочена повече към страни от Източна и Централна Европа, а през 1999 г. „Европейски град на културата“ беше преименуван на „Европейска столица на културата“, който се финансира по програма Култура 2000, като с новата процедура по избор се целеше избягване на жестоката конкуренция между кандидатите. През 1999 г. Пловдив стана първият български град домакин на най-голямата културна програма на ЕС – „Европейски месец на културата“ (тогава ЕСК бе Ваймар) и това не бе случайно. Превръщането на града в съпътстваща столица на културата беше част от политиката на България за присъединяване на страната към ЕС. В продължилата между 1992 и 2003 г. инициатива „Европейски месец на културата“ домакини са били Краков (1992), Грац (1993), Будапеща (1994), Никозия (1995), Санкт Петербург (1996), Любляна (1997), Линц (1998), Пловдив (1999), Базел и Рига (2001) и Санкт Петербург (2003), като някои от тях стават и ЕСК впоследствие: Краков (2000), Грац (2003), Линц (2009), Рига (2014), Пловдив (2019).

Предвид съществуващото мнение, че административни столици на държави от ЕС не стават/ трудно се избират за ЕСК, ето статистика (разбира се, като се отчита променящото се статукво на инициативата през годините): първата ЕСК е Атина (1985), следват Амстердам (1987), Берлин (1988), Париж (1989), Дъблин (1991), Мадрид (1992), Люксембург (1995, 2007), Копенхаген (1996), Стокхолм (1998), Брюксел, Хелзинки, Прага, Рейкявик (2000), Вилнюс (2009), Талин (2011), Рига (2014), Ла Валета (2018).

В Италия градовете, които се състезаваха в надпреварата за ЕСК за 2019 г., бяха значително повече: Акуила (регион Аbruцо), Амалфи (регион Кампания), Бари (регион Апулия), Бергамо (регион Ломбардия), Бриндизи (регион Апулия), Венеция и Североизточен регион), Катадзаро (регион Калабрия), Лече (регион

Апулия), Мантуа (регион Ломбардия), Матера (регион Базиликата), Палермо (Автономен регион Сицилия), Перуджа – Асизи (регион Умбрия), Равена (регион Емилия – Романя), Сиена (регион Тоскана), Сиракуза (Автономен регион Сицилия), Таранто (регион Апулия), Терни (регион Умбрия), Торино (регион Пиемонт), Урбино (регион Марке). Независимо от някои полемики в публичното пространство, които визираха незначителното на богатия Север пред бедния Юг, финалните шест италиански града през 2014 г. са: Каляри, Лече, Матера, Перуджа, Равена и Сиена. По условие тези градове се състезават само помежду си, а от участие в инициативата ЕСК се изключват всички предишни градове, които са били ЕСК преди – за Италия това са Флоренция (1986), Болоня (2000) и Генуа (2004).

Ето и членовете на журито за инициативата *Европейска столица на културата – 2019 г.*: Ану Кивило (Естония), Георги Тошев (България), Джеръми Айзъкс (Обединено кралство), Джорди Пардо Родригес (Испания), Елизабет Витуч (Австрия), Ивайло Знеполски (България), Камелия Николова (България), Людмил Вагалински (България), Манфред Гаулхофер (Австрия), Мария Кашукеева (България), Норбърт Ридл (Австрия), Светлана Христова (България), Стийв Грийн (Обединено кралство). Съгласно Процедурните правила се предвижда провеждане на тайно гласуване, като е необходимо обикновено мнозинство в полза на един град, за да бъде той препоръчан за номинация за ЕСК. Всеки член на журито имаше право на един глас. При гласуването 8 от 12-те членове са гласували за Пловдив, втора е Варна, трета – София и четвърта позиция е за Велико Търново.

Градовете финалисти от италианска и българска страна продължават работата си по проектите до март 2015 г., когато ще бъде гласувана титлата на два града от Европейския парламент. Слоганите, с които участваха българските градове финалисти, са: „Варна – Бряг на вдъхновението“, „Пловдив – Заедно“, „Велико Търново – Творим щастие“, „София – Сподели София“.

На 9.10.2014 г. общините кандидатки получиха заключителния доклад на Международното жури по избора на ЕСК, в който са посочени позитивните и негативни характеристики от кампаниите. Пълният текст на доклада може да се прочете на уебсайтовете на Европейската комисия и на сайта на Министерството на културата на Р България.

Литературата в инициативата Европейска столица на културата

Още в началото трябва да отбележим, че литературата е само един от многобройните детайли в пъзела, оформящ понятието култура (в нейния най-общ аспект). И че сам по себе си този детайл е незначителен, но понякога може да има и стратегическо значение за една кампания. Незначителен, защото значението на литературата като културен и социален феномен не е това, което имаше преди 20-30 и повече години. Извън това явно е неразбирането на понятия като „национален“ и „европейски“, когато става дума за инициативи от типа на

ЕСК. Подобно е отношението и към измерението „град и граждани“ и към други стратегически измерения на концепцията ЕСК. Понякога се стига и до крайности – работа в „местна/регионална/българска“ полоса или изкривявания в посока на „европейското/наднационалното“.

Но ако говорим за литература в контекста на ЕСК (което на пръв поглед мирише на оксиморон; все едно да говорим за изобразително изкуство в контекста на песенния конкурс Евровизия), предпочитам да бъда конкретен.

Литературата, поезията в частност, не е онази отпреди 30-40-50 години, когато – като напр. в бившия СССР – поетите (някои) събираха стадиони (бях с Евгений Евтушенко на *Пловдив чете* през 2009 г. и се убедих в това). Причината не е в литературата и нейното качество, а в изместването ѝ извън социума.

Преди години Краков и Велико Търново бяха „побратимени“ градове от времето на соца (също вж. понятията „градове близнаци“, „посестрими градове“, „приятелски градове“, „градове партньори“ и др., като се използват по цял свят; а Перник напр. беше „побратим“ с Лас Вегас). Като изключим различните им мащаби, те имат общи допирни точки в областите древна история (минало), атмосферата – мистичност, метафизичност, и пр. Но ето разлика от днешния (жив) град Краков и Велико Търново (замирац) – говоря за 2000 г., когато Краков е вече ЕСК: по живописните краковски улици, в емблематичните му заведения, клубове и пр. можете да срещнете, да седнете заедно, да пиете кафе и да разговаряте с *Анджей Вайда, Вислава Шимборска, Чеслав Милош, Станислав Лем, Славомир Мрожек, Кшищоф Пендерецки...* (повечето от тях днес не са между нас). Велико Търново има големи творци. Много от тях обаче не остават тук, а причините за това са твърде важни, и затова няма как да ги срещнеш по тукашните живописни улици, кафенета, заведения. Ако трябва да назовем явленията с две думи, това е *културна изолация*. Няма как град без *емблематични творци и интелектуалци* от национален и световен мащаб, които да бъдат негово лице, да кандидатства успешно в подобни формати. (Спомнете си под патронажа на кои личности премина мисията Краков – Културна столица на Европа? На Нобелистите поети Чеслав Милош (1980) и Вислава Шимборска (1996). А къде е лицето (патрона) на Великотърновската кандидатура? (Къде са патроните на останалите градове?). Защото мисля, че и Велико Търново, както Краков, може да даде подобни добри примери, но трябва да се работи в тази посока – упорито, дълго и с убеждение. Какво да кажем за Пловдив, Бургас и София. И толкова други.

Разбира се, когато става дума за *културни стратегии* (хоризонтални и вертикални), се говори най-вече за изкуствата музика, театър, оперета и опера, кино, съвременно/алтернативно изкуство; регионалното и кулинарното, легендарното и всичко онова, което прави от града (от двата града) „приказка“, но само като констатация. Липсват номинации и конкретики (ето един софийски проект – „София за Европа – Пръски поезия“; но много други, опубличностени и в периодични издания като в. „Култура“, „Литературен вестник“, бяха наистина качествени).

И реплика встрани: Имаме качествени писатели. Хора като Георги Господинов и Милен Русков, немалко от живеещите и работещи в чужбина наши автори, а и някои от старите кримки можеха да висят на рекламни пана и постери в столицата например (Господинов искаше все пак София да е ЕСК, поради „енергията ѝ“); става дума за рекламна стратегия и победата на „високата култура“ над „салама за народа“. Същата (или подобна) стратегия можеха да приложат и спрямо „провинцията“ – поне писатели (художници, музиканти, актьори и пр.) от класа бол.

В противен случай, докато правим „стойки на клепач“ (от типа „Литературни герои оживяват върху софийски пейки“ и не-знам-кой-си-чете, през нощта или посред нестандартно място) току-виж сме изтървали поредната европейска надпревара/награда/мисия/проект. Явно „във времена на бурно развити технологии, интернет и всякакви нови джаджи“ сме изпуснали нещо важно, плавайки в мейнстрийма и правейки масовки. Давейки се.

[получено] 23 октомври 2014

ПРИЛОЖЕНИЕ

Съдържание на Беседите през 2014

#1

ИМЕНАТА – НАЧИН НА УПОТРЕБА И ЗЛОУПОТРЕБА

29 януари 2014

По повод спорната инициатива на варненския общински съвет за промяна на 215 неславянски имена на варненски местности, оспорена от областния управител... и произтичащите питанки и разсъждения

С участието на:

Димана Сотирова. Законите на привличането: Имена

Огнян Антов. За имената... от четири ъгъла: сакрален, естетичен, семантичен и правописен

Мариан Желев. Името ми в шестнадесет часа

Елена Владова. И аз искам да се казвам Елен...

#2

ОКУПАЦИЯ: КОЙ? КАКВО? КОГО?

26 февруари 2014

Темата взема повод от окупациите в български университети в края на 2013 година и клонирането им в началото на 2014 г. - без преки политически последици. Авторите и събеседниците са свободни в литературните и публицистичните си подходи и гледни точки

С участието на:

Даниел Стоев. Породохме историческа ситуация

Елена Владова. Преглед на печата

Радост Георгиева. Булката воин и битката с окупацията

Огнян Антов. Интелектуални окупатори и окупатори по време на беседа

Мариан Желев. Опаковай окупация

#3

ЕМИГРАЦИЯ

16 април 2014

Темата няма конкретен злободневен повод, но вече четвърт век мъчи България и се разраства, като тенденцията е да се превърне в извечна. Та по тази причина.

С участието на:

Емил Младенов. За миграцията с Е или И

Цончо Цончев. Писмо от Канада

Надя Уорендър. Емиграцията

* Кристина Георгиева.

Теодор Иванов. Емиграция и перушина

Тони Ханджийски. Ева

Дима Кисьова. Емиграция

Огнян Антов. Къртици

#4

ПОТОП

16 юли 2014

Темата е по повод трагичните събития от наводнението във Варна и Добрич след 19 юни 2014.

С участието на:

Огнян Антов. Темелково дере

Мариан Желев. Нощ с две остриета

Владимир Шумелов. Потопът

Силвия Милева. Воден ад във варненския квартал

Емил Младенов. Потоп